

MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA
PREVENTIVA EFECTUADA A LA PLAÇA COMERCIAL,
NÚM. 2-5.

BARCELONA (BARCELONÈS)

Codi MHCB: 031/05

Dates de la intervenció: 9 de febrer al 4 de març de 2005.

Laia Santanach i Suñol

Maig de 2005

ÍNDEX

1. Fitxa tècnica	3
2. Situació del jaciment	4
3. Notícies històriques i intervencions anteriors	6
4. Motivacions i objectius de la intervenció	14
5. Metodologia	15
6. Descripció dels treballs realitzats	16
7. Conclusions	18
8. Bibliografia	19
ANNEXES	22

Repertori estratigràfic

Documentació gràfica

- **Documentació fotogràfica**
- **Documentació planimètrica**

1. Fitxa tècnica

NOM DE LA INTERVENCIÓ	Plaça Comercial, núm. 2-5.
UBICACIÓ	Barri de Santa Maria del Mar o de Ribera Districte de Ciutat Vella, Barcelona
COORDENADES UTM Fus31N amb Datum ED50 (UB/ITC)	X: 431783.07 Y: 4582103.06 Z: 5'19 m. s. n. m.
CONTEXT	Zona urbana
TIPUS D'INTERVENCIÓ	Preventiva terrestre
CLASSE D'ACTIVITAT	Control i/o excavació
DATES D'INTERVENCIÓ	9 de febrer al 4 de març de 2005
PROMOTOR	FECSA ENDESA
EQUIP TÈCNIC	Direcció: Laia Santanach i Suñol

2. Situació del jaciment

La ciutat de Barcelona es troba dins d'un terme municipal que s'estén a la costa de la mar Mediterrània en una plana d'uns 5 km. d'amplària (l'extensió total del terme és de 91,41 km²), limitada al NW per la serra de Collserola, entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs. La seva funció de capital ha estat sens dubte afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció Nord-Sud la Catalunya central (el Llobregat i l'eix dels rius Besòs-Congost-Ter) i que accedeixen a la ciutat a través del congost de Martorell el primer i del coll de Finestrelles, sota el turó de Montcada, el segon.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís Catalano-Balear, dibuixà el que, a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins. En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic se sedimentaren dipòsits marins, dels quals són testimonis el seguit de turons suara anomenats. El Pla, que des de Collserola va baixant suaument i d'una manera regular, en el punt de contacte entre la Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura de continuïtat amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana. Aquest tall va ser aprofitat per la defensa, recolzant-hi les muralles, o per a l'economia, instal·lant a les Moles diversos molins aprofitant el sallent. De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïnals i el corrent litoral.

Així doncs, el Pla es pot dividir en tres sectors: El *Pla inclinat*, els *turons arran de mar*, i el *pla de baix*, que correspondria a la zona compresa entre l'esglaó i el mar. En aquest sector hi dominen materials al·luvials més fins aportats per rieres, torrents i les aigües d'escorrentiu que baixen de la serra i, també, dels corrents marins.

3. Notícies històriques i intervencions anteriors

Notícies històriques

La zona intervinguda va formar part de l'ager o territori de la *Colonia Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino*, ciutat romana fundada en època d'August.

La fundació de *Barcino* va suposar, d'una banda, una modificació en l'estructura del territori, ja que es dividí per tal d'estructurar i ordenar el camp i per facilitar, mitjançant el cadastre, la recaptació d'impostos. De l'altra banda, i relacionat amb el que acabem d'esmentar, la nova fundació va significar la desaparició d'algunes *villae* republicanes tardanes i la construcció d'altres de noves a partir del segle I d. C., mentre que les que sobrevisqueren foren objecte de modificacions importants¹.

És possible, doncs, que l'àrea on s'ha realitzat el seguiment fos ocupada per vil·les, així com també és probable que formés part de la necròpolis romana tardana que s'ha documentat àmpliament a l'entorn de la ciutat, a banda i banda de l'antiga via d'accés, la Via Augusta, que desembocava al *cardo maximus* de la ciutat pel nord-est.²

En qualsevol cas, els orígens de la urbanització de la zona intervinguda s'han de buscar en un procés marcat per l'augment de la producció agrícola i un desenvolupament comercial i artesà que, sumat a la densificació del clos emmurallat, va provocar l'aparició de *vilanoves* al voltant de la ciutat romana a la darreria del segle X, durant el segle XI i al llarg del segle XII³.

Els nous nuclis de població nasqueren en centres d'atracció pròxims a la ciutat. Per exemple, a l'entorn del mercat que se celebrava al peu de la porta

¹ GRANADOS, 1991, pàg. 157-158.

² GRANADOS, 1991, pàg. 158-159; HURTADO, MESTRE i MISERACHS, 1995, pàg. 38, 50 i 51.

³ GARCIA i GUÀRDIA, 1986, fig. 4 i 5; HURTADO, MESTRE i MISERACHS, 1995, pàg. 80-82; MARSÍÑACH, 1989, pàg. 120.

oriental de la muralla aparegué el *burgus* o Vilanova del Mercadal, també anomenada Bòria (segle X), sota l'aqüeducte romà en ruïnes s'originà la Vilanova dels Arcs (segle X), i a prop d'edificis religiosos nasqueren d'altres vilanoves, com la de Santa Maria del Pi, la de Sant Cugat, la de Sant Pere o la de Santa Maria de les Arenes (totes elles del segle XI, si bé sembla que ja des del segle X degué existir un petit suburbi pescador i mariner a l'entorn de l'església de Santa Maria de les Arenes, que està documentada per primera vegada l'any 998).⁴

La intervenció arqueològica de la present memòria s'ha portat a terme precisament en la zona ocupada per la Vilanova de Santa Maria de les Arenes, que també s'anomenava Vilanova del Mar o Ribera.

Es tractava inicialment d'un territori propietat de la casa comtal de Barcelona. En un primer moment, es caracteritzà pel fet de ser una zona costanera amb gran presència d'aiguamolls, de rieres i torrents que, de mica en mica, s'anaren dessecant, desviant i/o convertint en clavegueres.⁵

La Vilanova cresqué en un principi sense organització urbanística, fins que, cap a la primera meitat del segle XII, el comte Ramon Berenguer IV va cedir part de la propietat d'aquests terrenys a alguns prohoms de la ciutat, entre els quals hi havia Guillem Ramon de Montcada. Amb aquesta cessió, que sembla que pagava deutes establerts per conquerir Tortosa, es facilità la parcel·lació en propietats de la zona. D'aquesta manera prengué força la creació de la xarxa de carrers⁶.

El desenvolupament de les diverses vilanoves al voltant de la ciutat va comportar la necessitat de construir un nou recinte emmurallat per a protegir-les (el primer recinte, la muralla romana del segle IV, havia quedat sobrepassada pel creixement demogràfic). Així doncs, durant la segona meitat del segle XIII s'inicià la construcció de la nova muralla. La Vilanova del Mar o Ribera, però, no seria encerclada pel nord-est fins al segle XIV, amb el tram de

⁴ CIRICI, 1975, pàg. 66; GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 12 i fig. 4 i 5; GUÀRDIA i GARCIA, 1992, pàg. 41.

⁵ FABRE i HUERTAS, 1977, pàg. 233-234.

muralla iniciat el 1358. L'emmurallament pel cantó marítim finalitzà el segle XVI.⁷

Durant els segles XIII i XIV, la Ribera anà creixent des del punt de vista urbanístic, econòmic i social, i es configurà com a unitat administrativa (fou l'anomenat quarter de Santa Maria del Mar o quarter de Mar). Es convertí, així mateix, en la zona més densa i poblada de la ciutat, alhora que concentrà la part principal dels oficis dedicats a les activitats marineres, comercials i productives. D'aquesta manera, el barri es va convertir en "l'autèntic motor de la ciutat"⁸.

El desenvolupament de la Ribera portà a la construcció d'una nova església parroquial que substituï la de Santa Maria de les Arenes: fou l'església de Santa Maria del Mar, un exponent del gòtic català que també es va conèixer com la "catedral del mar". Iniciada el 1329, es va acabar el 1382, en un termini de temps extraordinàriament breu, si tenim en compte les dimensions de l'obra⁹.

Més endavant, a través d'un fogatge de 1516, es pot apreciar una lleugera pèrdua de pes demogràfic del quarter de Mar, que s'explica per les crisis del segle XV i per les accions del govern municipal per tal d'afrontar-les (promoció de la producció industrial, construcció d'un nou port i dic)¹⁰.

No obstant això, fins el 1714 es va mantenir una certa preponderància de la Ribera. Ara bé, a partir de la derrota catalana d'aquest any, es va entrar en un període definitiu de decadència, ja que Felip V ordenà destruir un miler de cases de la Ribera per tal de construir una fortalesa militar (amb la seva corresponent esplanada a l'entorn) que reforçés el sistema defensiu i, sobretot, assegurés un control efectiu sobre la població de Barcelona: la Ciutadella¹¹. La

⁶ AA. VV., 1997, pàg. 182.

⁷ GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 22 i fig. 8-9; HURTADO, MESTRE i MISERACHS, 1995, pàg. 120-121.

⁸ GUÀRDIA i GARCIA, 1992, pàg. 47.

⁹ GUÀRDIA i GARCIA, 1992, pàg. 60.

¹⁰ GUÀRDIA i GARCIA, 1992, pàg. 61.

¹¹ Hi ha autors que parlen de 1262 cases enderrocades (FABRE i HUERTAS, 1977, pàg. 238), d'altres afirmen que van ser 800 (AA. VV., 1983, pàg. 194), mentre que d'altres asseguren que

seva construcció va significar també el desviament del Rec Comtal, que havia estat construït a iniciativa del comte Mir (molt probablement aprofitant el traçat d'un dels antics aqüeductes romans) i que se sap que ja existia l'any 964: "*rego de Miro Comite*"¹². El nou recorregut del Rec Comtal passava per l'actual carrer del Rec.

La vida de la Ciutadella es perllongà fins que, amb la revolta de 1868, es va aconseguir per fi el seu desitjat enderrocament (1869).

Els terrenys que havia ocupat foren destinats a la realització de dos grans projectes: el parc de la Ciutadella, d'una banda, i el Mercat del Born (1876), de l'altra, ambdós dissenyats pel mestre d'obres Josep Fontserè.¹³

Durant la segona meitat del segle XIX i els inicis del segle XX, el barri fou objecte d'una sèrie de processos que en modificaren la fesomia: d'una banda, es produí l'enderrocament de les muralles el 1854¹⁴; de l'altra, es portaren a terme noves polítiques d'obertura de carrers més amples i rectes a ciutat antiga que, entre d'altres, es concretaren en el carrer de la Princesa (1851-1853), i la Via Laietana (entre 1908 i 1913).¹⁵

Ja al segle XX, la zona on s'ha efectuat el seguiment arqueològic va ser afectada per la construcció d'un aparcament subterrani al subsòl de la plaça Comercial.

Intervencions anteriors

El barri de la Ribera és una zona que ha estat objecte d'un nombre important d'intervencions arqueològiques. Per aquesta raó, citarem només aquelles que considerem rellevants per l'interès de les restes exhumades o bé

les cases demolides foren aproximadament 1015, incloses les ja enderrocades en aquesta àrea pel setge i l'assalt (GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 62-63).

¹² FABRE i HUERTAS, 1977, pàg. 178.

¹³ AA. VV., 1985, pàg. 274 i 283.

¹⁴ GARCIA i GUÀRDIA, 1986, pàg. 76.

¹⁵ El desembre de 1913 es va enderrocar l'última illa de cases que impedia la visualització completa del solar de la futura Via Laietana (AA. VV., 2001, pàg. 61, 63 i 156).

per la proximitat temporal i/o espacial a la zona intervinguda en la present memòria.

L'any 1997 es portà a terme una intervenció als carrers de l'Argenteria i de Manresa, amb motiu de la instal·lació de la recollida pneumàtica d'escombraries. L'excavació va permetre localitzar una via romana ja existent al segle I d. C. que sortia de la ciutat en direcció al mar. Així mateix, es va documentar part d'una necròpolis datada entre els segles IV i VI d. C. al voltant de la via que anava en direcció al mar. Els enterraments, d'inhumació, no s'havien reutilitzat i estaven disposats en bateria, paral·lels a la via i orientats, generalment, de sud-est a nord-oest. Es tractava de fosses simples excavades al sòl, amb un únic individu en posició decúbit supí, sense coberta visible ni aixovar. Així mateix, la intervenció va permetre també localitzar restes d'edificacions modernes afectades per l'obertura de la Via Laietana¹⁶.

La següent intervenció que volem destacar s'efectuà l'any 1998 a l'antic Mercat del Born, en el context de les obres d'adequació de l'edifici com a Biblioteca Provincial. Va consistir en un sondeig que descobrí part del traçat del Rec Comtal i estructures d'habitació modernes¹⁷.

El mateix any es va actuar des d'un punt de vista arqueològic a la Casa Mauri i al Palau Finestres del carrer de Montcada (núm. 21 i 23, respectivament), ja que calia rehabilitar-los per tal de condicionar-los com a dependències del Museu Picasso de Barcelona. Es va efectuar una sèrie de sondejors arqueològics, i es féu un seguiment de les obres de rehabilitació dels edificis. D'aquesta manera es va documentar una possible existència, entorn del moment de fundació de la colònia de *Barcino*, d'un forn d'àmfores en una zona propera a l'excavada, forn que podria estar en relació amb una vila o centre d'explotació agrícola. També es va localitzar una petita estructura conformada per dos murs i pavimentada amb *opus signinum*, la qual va ser datada entre els segles I i V d. C. D'altra banda, i ja d'època més tardana, s'excavaren vuit tombes amb un total de dotze individus (d'aquestes vuit tombes, tres eren enterraments en fossa simple, tres amb protecció de blocs de

¹⁶ MIRÓ, [1997 o posterior].

pedra, un únic cas en caixa de *tegula* i també un en àmfora). Pel que fa a les datacions, es va considerar que aquest tram de la necròpolis s'inicià el segle V i que podria continuar més enllà del segle VI. Finalment, es va constatar la construcció dels grans casals gòtics del carrer de Montcada als segle XIII i XIV (el Palau Finestres és de la primera meitat del segle XIV), mentre que la Casa Mauri es construï al segle XVII¹⁸.

Ja a l'any 2001, es realitzà una excavació a l'avinguda Marquès de l'Argentera (a la zona davant de l'estació de França i la seu del Govern Civil), i al tram baix del carrer del Comerç fins a connectar amb l'aparcament de la plaça Comercial al davant de l'antic mercat del Born. Va consistir en una sèrie de sondejos motivats per la construcció d'un aparcament al subsòl de l'avinguda Marquès de l'Argentera i del carrer del Comerç. Es documentaren nivells arqueològics d'època moderna, tant anteriors a l'enderrocament ordenat per Felip V com posteriors.¹⁹

L'entorn del passeig del Born (això comprèn Passeig del Born, carrer Sombrerers, plaça del Fossar de les Moreres i placeta de Montcada) va ser objecte d'intervencions arqueològiques també durant l'any 2001, ja que s'adequaren els serveis existents i el paviment, així com també s'instal·laren sistemes de recollida pneumàtica d'escombraries i es col·locà un pevetter commemoratiu al centre del Fossar de les Moreres. En la primera intervenció es va localitzar un total de tres individus inhumats de cronologia romana tardana i un nivell de pavimentació, el qual podria correspondre a un *rudus*²⁰. Les següents intervencions arqueològiques tingueren com a resultat la localització de part de la necròpolis romana tardana que s'estenia entre els indrets actualment ocupats per l'església de Santa Maria del Mar i per l'antic Mercat del Born. S'hi identificaren un total de vint-i-quatre enterraments, amb tres models de tombes: enterraments en fossa simple, enterraments en caixa de fusta i enterraments infantils en àmfora. Així mateix, es van localitzar quatre enterraments altmedievals a la placeta de Montcada (únicament un d'ells amb

¹⁷ FÀBREGAS i HUERTAS, [1998 o posterior].

¹⁸ VILA, [1998 o posterior].

¹⁹ FERRER, 2002.

²⁰ FÀBREGAS, 2004.

fossa), vinculats per la seva cronologia i situació a l'antiga sagrera de Santa Maria de les Arenes. Finalment, s'excavà una petita part de la gran fossa comuna on van ser inhumades les víctimes del setge borbònic que va patir Barcelona l'any 1714²¹.

També s'ha d'esmentar, naturalment, la gran excavació del solar del Mercat del Born, que es va portar a terme entre el novembre de 2001 i l'abril de 2002, en previsió de la construcció de la Biblioteca Provincial de Barcelona. Els resultats permeten veure l'evolució d'aquesta zona del barri de la Ribera des dels seus orígens medievals fins a la seva destrucció ja en època moderna, a arrel de la construcció de la ciutadella militar. D'aquesta manera, s'ha documentat com es va anar ocupant de manera gradual: l'àrea nord s'edificà al segle XIV, amb construccions grans i de qualitat, mentre que l'àrea meridional va ser ocupada per cases de pescadors molt més petites al segle XVI. Això no obstant, al segle XVII es portaren a terme transformacions en els edificis d'ambdues àrees (canvi d'orientació de les cases, modificacions de la distribució de les parets).²²

Finalment, esmentarem el seguiment arqueològic dut a terme durant l'any 2004, amb motiu d'unes obres de reforçament de la xarxa elèctrica, als carrers Comercial, Ribera i passeig Picasso. Durant aquesta intervenció es va documentar, a la cantonada del carrer Comercial amb Ribera, un parell de murs molt probablement d'època moderna.²³

²¹ CALPENA, 2004.

²² ARTIGUES i FERNÁNDEZ, 2002.

²³ MONGUILÓ, 2005.

4. Motivacions i objectius de la intervenció

El seguiment arqueològic de la present memòria es va originar arran d'una obra promoguda per l'empresa FECSA ENDESA per tal de realitzar una estesa de cable subterrani (núm. d'obra: 130616). Com que l'àrea afectada forma part d'una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric de la ciutat de Barcelona, es va plantejar la necessitat de realitzar una intervenció arqueològica preventiva.

El control arqueològic de l'obra es va encarregar a l'empresa de gestió arqueològica ATICS, S. L., i l'arqueòloga Laia Santanach n'assumí la direcció tècnica. Els treballs de control es van dur a terme entre els dies 9 i 16 de febrer de 2005, sota la supervisió del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Pel que fa als treballs d'estesa de cable, foren executats per l'empresa Altas Construcciones Pirineo, S. L. (A. C. P.), subcontractada per l'empresa ESPELSA.

Amb el seguiment arqueològic es pretenia, d'una banda, localitzar i documentar possibles restes patrimonials que poguessin veure's afectades per l'actuació urbanística, i, de l'altra banda, i relacionat amb la primera, obtenir la màxima informació possible de l'àrea afectada per tal de complementar els estudis realitzats fins a l'actualitat. En aquest sentit s'ha de tenir en compte que el lloc que ens ocupa:

- a) es troba a la zona suburbial de la ciutat romana de *Barcino*.
- b) és en una zona on s'han documentat enterraments d'època romana.
- c) forma part d'una de les àrees d'expansió de la ciutat en època medieval.
- d) està situat en una zona en què s'ha documentat la presència de nombroses estructures domèstiques d'època medieval i moderna.

5. Metodologia

Tal i com el Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona especifica, en aquesta intervenció arqueològica s'ha utilitzat el mètode de registre ideat per E. C. Harris²⁴ i A. Carandini²⁵.

Es tracta d'una metodologia sistemàtica que consisteix a registrar objectivament els estrats que s'exhumen, amb l'objectiu d'entendre'n la formació, delimitació i ordre de deposició. Per a fer-ho, es numera els estrats sota el nom d'"unitat estratigràfica" (u. e.), de manera que se'ls individualitza uns dels altres. Cada u. e. es registra en una fitxa on s'indiquen les dades que permeten la seva correcta identificació i descripció (ubicació en el jaciment, característiques físiques, posició física respecte a la resta d'u. e. del jaciment amb les quals es relaciona).

Aquest mètode també inclou la realització de material gràfic: planimetria d'una banda i fotografia de l'altra. La planimetria es concreta en plantes i seccions, les quals ens donen, respectivament, una visió diacrònica i una de sincrònica de les troballes realitzades. Pel que fa al material fotogràfic, és imprescindible per a la constància visual dels treballs realitzats.

Cal esmentar també el tractament que es dona al material arqueològic, si n'apareix durant els treballs d'excavació (no és aquest el cas del seguiment de la present memòria). En primer lloc, es renta amb aigua (sempre que sigui possible per les característiques del material) i se sigla cada peça, per tal de deixar constància del seu lloc de procedència (la sigla consisteix en el codi del jaciment – amb l'any– i la unitat estratigràfica a què pertany el material). I, en segon lloc, les peces preferents, és a dir, aquelles que tenen forma o una decoració prou important, es dibuixen i reben un número, per tal que quedin individualitzades.

²⁴ HARRIS, 1991.

²⁵ CARANDINI, 1997.

6. Descripció dels treballs realitzats

El seguiment arqueològic es va efectuar entre els dies 9 i 16 de febrer de 2004.

El procediment de treball fou el següent: l'extracció del paviment actualment en ús i de la seva preparació es va portar a terme mitjançant martell compressor; el buidatge de la rasa fins a la profunditat desitjada, en canvi, es va fer de manera manual, utilitzant pic i pala.²⁶

Les unitats estratigràfiques que aparegueren durant el procés d'excavació es van anar numerant de manera correlativa a partir del núm. 100, ja que es va donar aquest número identificador a la rasa (Rasa 100).²⁷

L'estratigrafia que es va documentar a la rasa, de 40 cm. d'amplada, fou la següent:

- El nivell de paviment actualment en ús a la plaça Comercial (u. e. 101). Era composta per lloses quadrades de ciment de 40 cm. de costat i 6'5 cm. de gruix. Apareixia entre 5'19 i 5'125 m. s. n. m. Cobria la u. e. 102.
- La u. e. 102, consistent en un nivell de preparació del paviment actualment en ús a la plaça Comercial. Aquest nivell estava format per una capa d'uns 5 cm. de gruix de morter de ciment. Es documentà entre 5'125 i 5'075 m. s. n. m. Era cobert per la u. e. 101 i cobria la u. e. 103.
- La u. e. 103, que era un segon nivell de preparació del paviment actualment en ús a la plaça Comercial, en aquest cas de formigó. Amb uns 22 cm. de potència, apareixia entre 5'075 i 4'855 m. s. n. m. Cobert per la u. e. 102, cobria l'estrat 104.
- I, finalment, la u. e. 104, formada per sauló de color groguenc molt homogeni. La presència d'aquest sauló responia molt probablement a

²⁶ Vegeu, als Annexes: "Documentació fotogràfica", fig. 2-4.

obres realitzades per a la instal·lació de xarxes subterrànies de serveis. En aquest sentit, es va constatar l'existència de serveis d'aigua, llum i gas que creuaven transversalment la rasa. No es pogué documentar la potència total d'aquest estrat, ja que s'estenia més enllà de la profunditat màxima a què es va arribar (uns 60 cm. respecte la cota actual del sòl). Es pot dir, doncs, que la u. e. 104 es documentà entre 4'855 i 4'59 m. s. n. m. D'altra banda, era coberta per la unitat 103.

²⁷ Vegeu, als Annexes: "Documentació fotogràfica", fig. 5 i 6.

7. Conclusions

La intervenció a la plaça Comercial, núm. 2-5, va servir per constatar la inexistència d'estructures arqueològiques a la zona afectada (aquesta afirmació, és clar, és vàlida únicament fins a la cota màxima a què es va aprofundir, que ja hem especificat que fou d'uns 60 cm. –és a dir, que es va arribar a 4'59 m. s. n. m.–).

En concret, únicament es documentà el paviment actualment en ús a la plaça i la seva preparació (unitats estratigràfiques 101, 102 i 103) i un nivell de rebliment o anivellament format per sauló groguenc molt homogeni (u. e. 104). Aquest rebliment cobria serveis moderns (aigua, electricitat i gas), de manera que podem afirmar que la intervenció s'ha portat a terme en una zona molt afectada per la instal·lació d'aquests serveis subterranis, així com també, molt probablement, per la construcció d'un aparcament subterrani a pocs metres de distància.

Així doncs, es pot concloure que la intervenció arqueològica ha tingut resultats negatius, ja que no només no han aparegut estructures dignes d'interès des d'un punt de vista arqueològic, sinó que tampoc no s'ha recuperat material arqueològic.

De fet, les pròpies característiques de la intervenció (l'escassa profunditat a què s'ha instal·lat la canalització elèctrica –que ha impedit arribar al nivell geològic–, els reduïts 40 cm. d'amplada de la rasa i l'abundant presència de serveis) han dificultat l'obtenció de resultats més útils per a respondre els interrogants plantejats al voltant del poblament i de l'urbanisme de la zona al llarg de la història. En qualsevol cas, però, cal no descartar la possibilitat que hi hagi restes arqueològiques a la zona intervinguda en un nivell inferior als 4'59 m. s. n. m. a què s'ha aprofundit.

8. Bibliografia

- AA. VV. (1982): *Gran geografia comarcal de Catalunya. Volum 8: El Barcelonès i el Baix Llobregat*. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- AA. VV. (1985): *Passat i present de Barcelona (II). Materials per a l'estudi del medi urbà*. Universitat de Barcelona. Barcelona.
- AA. VV. (1997): *Els Barris de Barcelona. Volum I: Ciutat Vella. L'Eixample*. Dirigit per Alberch i Fugueras, Ramon. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona.
- AA. VV. (2001): *La construcció de la gran Barcelona: l'obertura de la Via Laietana 1908-1958*. Museu d'Història de la Ciutat. Barcelona.
- AJUNTAMENT DE BARCELONA. *BCNPIC: Punt d'informació cartogràfica de Barcelona*. <<http://www.bcn.es/cgi-bin/pt.pl?url=/guia/bcnpicc.html>> (consultada el 30 d'abril de 2005).
- ARTIGUES CONESA, Pere Lluís; i FERNÁNDEZ ESPINOSA, Antoni. (2002): *Memoria de la intervenció arqueològica en "L'Antic Mercat del Born" de Barcelona. Fechas de la intervenció: noviembre de 2001 – abril de 2002*. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- CALPENA i MARCOS, Daria. (2004): *Memòria arqueològica conjunta de les intervencions a l'entorn del Passeig del Born (C/ Sombrerers, Fossar de les Moreres i Placeta de Montcada) i Plaça del Fossar de les Moreres. Barri de la Ribera, Ciutat Vella (Barcelona)*. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- CARANDINI, Andrea (1997): *Historias en la tierra. Manual de excavación arqueológica*. Crítica. Barcelona.
- CIRICI, Alexandre (1975): *Barcelona paso a paso*. Teide. Barcelona.

- FABRE, Jaume; i HUERTAS CLAVERIA, Josep Maria (1977): *Tots els barris de Barcelona. Volum V: L'Eixample i la Barcelona Vella*. Edicions 62. Barcelona.
- FÀBREGAS i ESPADALER, Marta. (2004): *Memòria arqueològica: entorn del Passeig del Born (Barri de la Ribera, Districte Ciutat Vella)*. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- FÀBREGAS i ESPADALER, Marta; i HUERTAS ARROYO, Josefa. [1998 o posterior]: *Memoria arqueológica – Mercat del Born. Barcelona (Barrio de la Ribera – Distrito Ciutat Vella)*. Código – 66/98. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- FERRER ÀLVAREZ, Conxita. (2002): *Memòria sobre la intervenció arqueològica a l'avinguda de l'Argentera i carrer Comerç. Barcelona (Barcelonès)*. Agost 2001. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- GARCIA ESPUCHE, Albert; i GUÀRDIA BASSOLS, Manuel (1986): *Espai i societat a la Barcelona preindustrial*. Edicions de la Magrana. Barcelona.
- GRANADOS, Oriol (1991): "Estructura urbana de la ciutat romana". A: *Història de Barcelona. Volum 1. La ciutat antiga*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 139-201.
- GUÀRDIA, Manuel; i GARCIA ESPUCHE, Albert (1992): "Consolidació d'una estructura urbana; 1300-1516". A: *Història de Barcelona. Volum 3: La ciutat consolidada (segles XIV i XV)*. Dirigit per Sobrequés i Callicó, Jaume. Enciclopèdia Catalana i Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 35-72.
- HARRIS, Edward C. (1991): *Principios de estratigrafía arqueológica*. Crítica. Barcelona.

- HURTADO, Víctor; MESTRE, Jesús; i MISERACHS, Toni (1995): *Atlas d'història de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona.
- MARSINACH TIRVIÓ, Montserrat (1989): "Urbanisme i societat a Barcelona a mitjan segle XIV: la plaça del Blat". A: *Història urbana del Pla de Barcelona. Volum I. Actes del II Congrés d'Història del Pla de Barcelona celebrat a l'Institut Municipal d'Història els dies 6 i 7 de desembre de 1985*. Institut Municipal d'història. Ajuntament de Barcelona. Barcelona. Pàg. 119-131.
- MIRÓ i ALAIX, Núria. [1997 o posterior]: *Memòria de la intervenció realitzada als carrers de l'Argenteria i Manresa de Barcelona (Barcelonès). Juliol – novembre de 1997*. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- MONGUILÓ CORTÉS, Estibaliz (2005): *Memòria de la intervenció arqueològica als carrers Comercial 11-19, de la Ribera 5-7 i passeig Picasso 40. (Barcelona, Barcelonès). Dades de la intervenció: Del 17 de Març al 25 de Març de 2004. Codi MHCB: 073/04*. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.
- SANZ PARERA, Miquel (1988): *El Pla de Barcelona. Constitució i característiques físiques*. Amelia Romero, editora. Sant Cugat del Vallès.
- VILA i CARABASA, Josep Maria. [1998 o posterior]: *Memòria de la intervenció arqueològica al C/ Montcada, núms. 21-23 (intervenció 15/98). Barcelona, Barcelonès. 14 de maig a 3 de juliol de 1998. 3 d'agost a 3 d'octubre de 1998*. Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Inèdita.

ANNEXES

Repertori estratigràfic

Documentació gràfica

- **Documentació fotogràfica**
- **Documentació planimètrica**

Repertori estratigràfic

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 101.
Sector: Rasa 100.		Fase: --	Cronologia: Segle XX-XXI.	
DEFINICIÓ :	Paviment actualment en ús de la plaça.			
DESCRIPCIÓ :	Format per lloses quadrades de ciment de 40 cm. de costat i 6'5 de gruix. Apareixia entre 5'19 i 5'125 m. s. n. m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	102.	És cobert per	
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 102.
Sector: Rasa 100.		Fase: --	Cronologia: Segle XX-XXI.	
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús a la plaça Comercial.			
DESCRIPCIÓ :	Capa de morter de ciment d'uns 5 cm. de potència. Es documentà entre 5'125 i 5'075 m. s. n. m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQUÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	103.	És cobert per	101.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 103.
Sector: Rasa 100.		Fase: --	Cronologia: Segle XX-XXI.	
DEFINICIÓ :	Preparació del paviment actualment en ús a la plaça Comercial.			
DESCRIPCIÓ :	Formigó, amb una potència d'uns 22 cm. Apareixia entre 5'075 i 4'855 m. s. n. m.			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a	104.	És cobert per	102.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Fitxa d'unitat estratigràfica				U. E. : 104.
Sector: Rasa 100.		Fase: --	Cronologia: Segle XX-XXI.	
DEFINICIÓ :	Nivell de terraplenament o de rebliment de rases de servei recents.			
DESCRIPCIÓ :	Sauló de color groguenc molt homogeni. L'estrat s'estenia més enllà de la cota màxima de profunditat de la rasa (es documentà entre 4'855 i 4'59 m. s. n. m.).			
MATERIAL DIRECTOR :				
SEQÜÈNCIA FÍSICA :	Igual a		Equivalent a	
	Rebleix a		És reblert per	
	Cobreix a		És cobert per	103.
	Talla a		Tallat per	
	Es recolza a		Se li recolza	
	S'entrega a		Se li entrega	

Documentació fotogràfica

Fotografia núm. 1.

Vista general de la zona intervinguda, mirant al nord-oest.

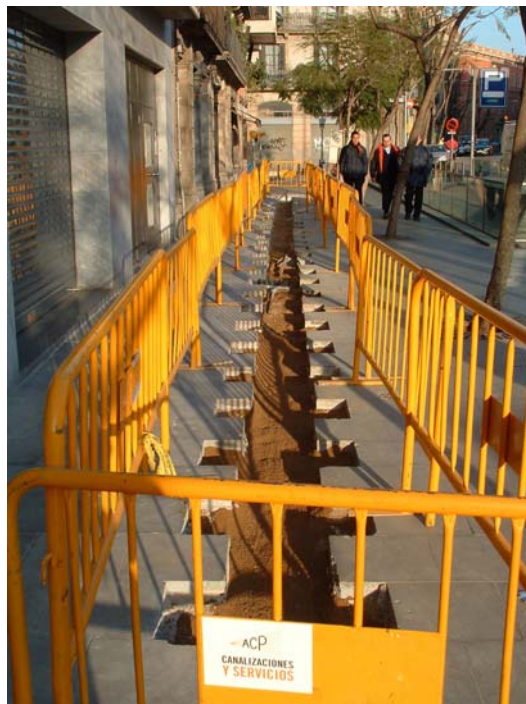
Fotografia núm. 2.

Rasa 100 ja buidada fins a la cota màxima de profunditat, davant del núm. 5 de la plaça Comercial. Fotografia realitzada mirant al nord-oest.

Fotografia núm. 6.

Tall estratigràfic de la Rasa 100, davant del núm. 2 de la plaça Comercial, mirant al sud-oest. S'hi poden observar les u. e. 101, 102, 103 i 104.

Fotografia núm. 7.

Rasa 100 ja coberta amb sauló.

Documentació planimètrica

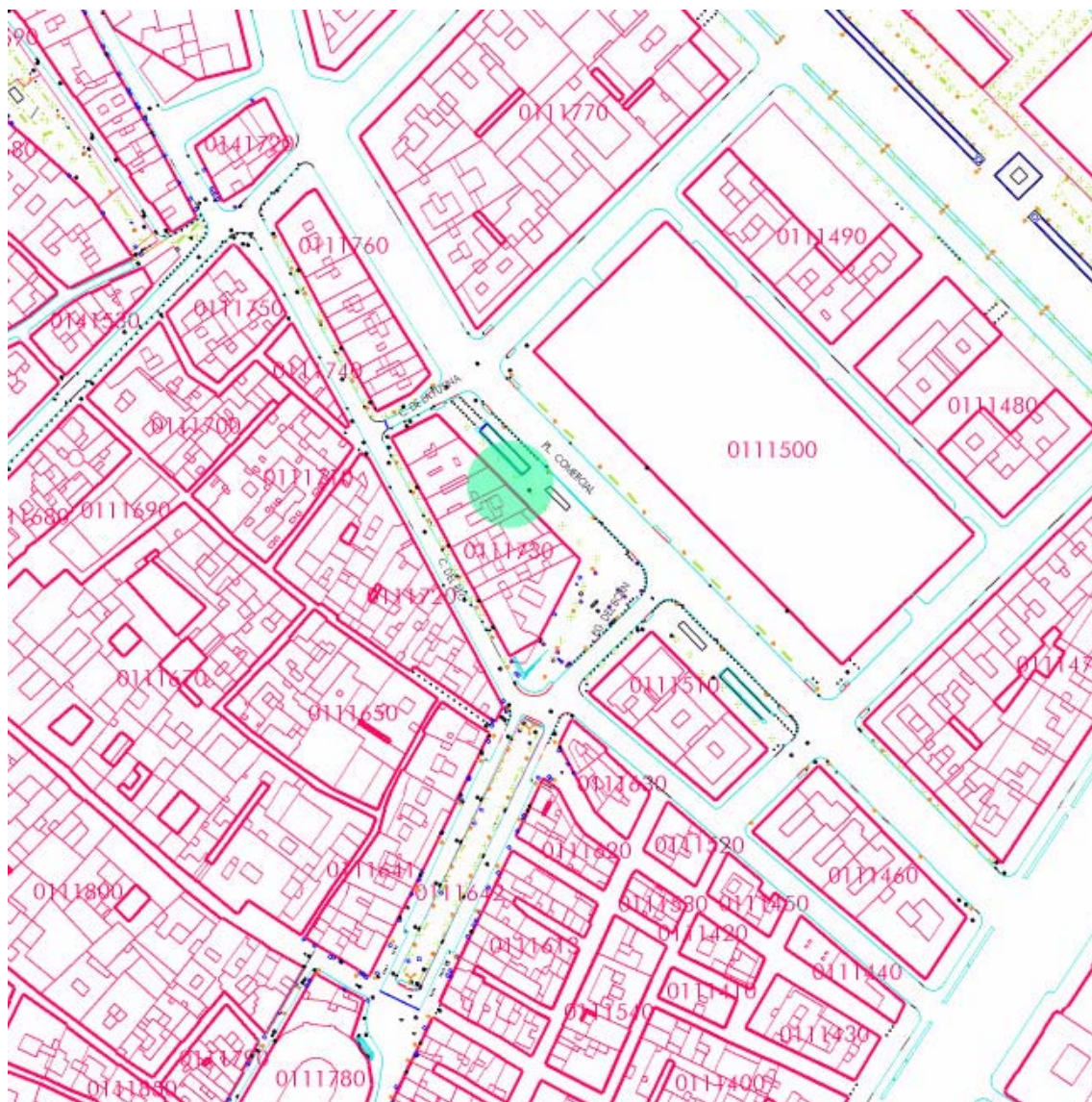

Figura A.

En verd, zona objecte de la intervenció arqueològica preventiva.

ESCALES:

1:500

NUMÉRICA

GRÀFICA

0 5 10 15 20m

ARQUEÒLEG:
Laia Santanach i Suñol

Projecte:
Intervenció arqueològica a la plaça Comercial, núm. 2-5
(Barcelona, Barcelonès).

Nom:
Fig. B: planta
Rasa 100

Data:
Febrer de 2005